

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Araştırma Makalesi / Research Article

Sosyal Çalışmacıların Bilirkişilik Uygulamalarının Hâkimlerin Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi

Evaluation Of Social Workers' Expertise Practices From Judges' Perspectives

Nur Feyzal KESEN¹, Özkan BİLGİN²

¹Doçent Doktor, Selçuk Üniversitesi,
nfkesen@selcuk.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-6455-0293

²Doktora Öğrencisi, Selçuk
Üniversitesi, Öğretim Görevlisi,
Gümüşhane Üniversitesi,
ozkanbilgine@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-3824-3177

Başvuru: 20.07.2022
Kabul:04.04.2023

Atıf:
Kesen, N. F. ve Bilgin, Ö. (2023).
Sosyal çalışmacıların bilirkişilik
uygulamalarının hâkimlerin bakış
açısıyla değerlendirilmesi. *Toplum ve
Sosyal Hizmet*, 34(2), 469-488. DOI:
10.33417/tsh.1145866

ÖZ

Adli sosyal çalışmacılar, yargı içerisinde soruşturma süreçlerinde ve mahkemelerde bilirkişi olarak görev yapmaktadır ve uzmanlık bilgisi ile yaptığı değerlendirmelerle yargı kararlarına etki etmektedir. Bu araştırmanın temel amacı adli sosyal çalışmacıların bilirkişilik görevlerini hâkimlerin bakış açısıyla incelemektir. Araştırmaya adli yargıda görev yapan 60 hâkim katılmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında araştırmacılar tarafından hazırlanan ve 13 sorudan oluşan anket formu yüz yüze yapılan görüşmelerle doldurularak yanıtlar aranmaya çalışılmıştır. Tarama modeli bir araştırma şeklinde tasarlanan araştırmada, elde edilen yanıtlar SPSS 21 paket programı kullanılarak analiz edilmiş ve veriler frekans dağılımları şeklinde analiz edilmiştir. Araştırma sonucuna göre; adli sosyal çalışmacıların mahkemelerde sözlü değerlendirme yaparak ve rapor düzenleyerek bilirkişilik yaptığı, bilirkişi olarak düzenledikleri raporların mahkeme kararlarına önemli düzeyde etki ettiği, korunmaya ihtiyacı olan çocuk, suçla sürüklenen çocuk, velayet düzenlemesi, kişisel ilişki kurulması, aile hukukundan doğan yükümlülüğün ihlali, evlat edinme ve vasi tayini konularında bilirkişi olarak görüş ve değerlendirmelerine başvurulduğu ve adli sosyal çalışmacıların bilirkişilik görevlerini yerine getirirken çeşitli hususlarda yetersiz kaldıkları bulunmuştur. Elde edilen bulgular doğrultusunda sorunun çözümüne yönelik bazı öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Adli sosyal çalışma, yargılama süreci, bilirkişilik, bilirkişi raporları

ABSTRACT

Forensic social workers work as experts in the investigation processes and courts within the judiciary and influence the judicial decisions with their expert knowledge. The main purpose of this research is to examine the expertise of forensic social workers from the perspective of judges. 60 judges working in the judiciary participated in the research. In the collection of research data, a questionnaire consisting of 13 questions prepared by the researchers was filled in face-to-face interviews and answers were sought. In the research, which was designed as a survey model research, the answers obtained were analyzed using the SPSS 21 package program and the data were analyzed in the form of frequency distributions. According to the results of the research; juveniles in need of protection, juvenile delinquents, custody arrangement, establishment of personal relations, violation of obligations arising from family law, adoption and guardian It has been found that the opinions and evaluations of the forensic social workers are sought in the appointment of experts and that forensic social workers are inadequate in various aspects while fulfilling their expert duties.

Keywords: Forensic social work, trial process, expert witness, expert reports

GİRİŞ

Adli sosyal çalışma “sosyal çalışmanın hukuk ve hukuk sistemleriyle ilgili soru ve konulara uygulanması” şeklinde tanımlanmıştır (NOFSW, 2021). Adli sosyal çalışmacıların adli sistem içerisindeki en temel görevlerinden birisi “davada tanıklık etmektir” (Ashford, 2015:1119-1120; Barker ve Branson, 2013:15). Türkiye’deki hukuk sistemi içerisinde “bilirkişilik” kavramı ile ifade edilen bu görev, bilirkişinin statüsü açısından ülkelere göre bazı değişiklikler göstermektedir. Bilirkişinin kim tarafından tayin edileceği ülkedeki hukuk sistemine göre farklılık göstermekle birlikte, bu durumu bilirkişinin tarafsızlığı ve bilirkişinin görüşü de belirlemektedir. Uzman tanıklık ve taraf bilirkişiliği gibi isim, statü ve tayin edilme biçimi yönünden farklılık gösteren uygulamanın ülkemizdeki adı mahkeme bilirkişiliğidir. Bilirkişi kavramı ise mahkeme tarafından tayin edilen “mahkeme bilirkişisi”dir (Toroman, 2013:126).

Bilirkişilik ve bilirkişilik uygulamaları özel bir deneyim ve teknik bilgiye ihtiyaç duyulan bir alandır. Bu nedenle adli sosyal çalışmacıların bilirkişilik uygulamalarında özel bir eğitim alması gerektiği vurgulanmaktadır (Munson, 2015). Sosyal çalışmanın geniş bir uygulama alanı olmasına rağmen 1980’lerden önce sosyal çalışmacılar nadiren yasal süreçlerde bilirkişi/uzman olarak yer almıştır. Duruşmalardaki bu bilirkişilik/uzmanlık uygulaması ilk başlarda çocuğun velayeti ve çocuk koruma vakaları ile sınırlı olmuştur. 1980’lerin ortalarına gelindiğinde ise sosyal çalışma profesyonelleri birkaç farklı uygulama alanında bilirkişi olarak tanınmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda sosyal çalışmacılar duruşmalarda bilirkişi/uzman olarak nitelendirilmiştir. Böylece sosyal çalışmacıların profesyonel duruşu geliştirilerek, bilirkişi/uzman olarak nitelendirilen diğer profesyonellerle birlikte duruşmalarda kanısını/değerlendirmesini açıklayan, karar ve hükümleri etkileyen uzman olmuşlardır (Gothard, 1989). Özellikle çocuk istismarı vakalarında sosyal çalışmacılar, çocuk cinsel istismarının temelini açıklayan uzmanlar olarak diğer profesyonellere göre daha düzenli bir şekilde uzman tanık ve bilirkişi olarak mahkeme jürisine bilgilendirmede bulunmuşlardır. Bu durum, duruşmalarda sosyal çalışmacıları özellikle çocuk cinsel istismarı vakalarında artan bir talepte bilirkişi haline getirmiştir (Mason, 1992).

Ülkemizde bilirkişilik alanını düzenleyen hukuki belgeler incelendiğinde 2016 yılında yürürlüğe giren Bilirkişilik Kanunu ve 2018 yılında yayınlanan Bilirkişilik Yönetmeliği ile bilirkişilik uygulamasının yürütüldüğü görülmektedir. Bilirkişilik Kanunu’nun 2.maddesinde bilirkişi “Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde oy ve görüşünü sözlü veya yazılı olarak vermesi için başvurulan gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi” olarak tanımlanmıştır (Bilirkişilik Kanunu, 2016). Bu açıdan yargılama mercileri tarafından ihtiyaç duyulan konuda özel ve teknik bilgi sahibi olduğu değerlendirilen sosyal çalışmacıların bilirkişi olarak görüş ve değerlendirmesine başvurulmaktadır. Adli sistem içerisinde sosyal çalışmacılar bilirkişilik görevlerini “rapor düzenleyerek, sözlü değerlendirme yaparak veya mağdurun beyanına eşlik ederek” yerine getirmektedir (Bilgin ve Kılıç, 2018:153).

Ülkemizde bilirkişiliğe kabulde aranan bazı genel ve özel şartlar bulunmaktadır. Bu şartlar arasında en dikkat çekici olanı bilirkişinin “bilirkişilik yapacağı uzmanlık alanında en az beş yıl fiilen çalışmış olması ve bilirkişilik temel eğitimini almış olmasıdır” (Bilirkişilik Kanunu, 2016). Sosyal çalışmacıların bilirkişiliğe kabul edilmesi ve bilirkişilik görevini yerine getirmesi konusunda özel şartlar olarak da uzmanlık yapacağı alanda tanımlanan nitelik kodu belirtilmiştir. Bilirkişilik Daire Başkanlığı tarafından her yıl yayınlanan temel ve alt uzmanlık alanlarını tanımlayan nitelik kodları tablosunda, sosyal çalışmacıların bilirkişi olarak görev yapacağı nitelik kodu “sosyal hizmetler” alanı olarak tanımlanmıştır. Ancak bu kod ile tanımlanan uzmanlık alanına tıpkı 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda yapılan “sosyal çalışma görevlisi” tanımında olduğu gibi farklı meslek mensuplarının eklendiği görülmektedir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005). Bilirkişilik Daire Başkanlığı tarafından yayınlanan nitelik kodlarında belirtildiği üzere “sosyal hizmetler” alanında “üniversitelerin ön lisans ve lisans düzeyinde eğitim veren sosyal hizmet, psikolojik danışmanlık, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi veya aile ve tüketici bilimleri bölümlerinden mezun olan kişilerin” genel şartları sağlama durumunda bilirkişi olarak görev yapabileceği belirtilmiştir (Bilirkişilik Daire Başkanlığı, 2021a). Sosyal hizmetler nitelik kodunda yapılan bu tanımlama, sosyal hizmetler alanında özel ve teknik bilgisi olmayan kişilerin bilirkişi olarak görev yapabileceği anlamına gelmektedir.

Sosyal hizmetler alanında bilirkişi olarak görev yapan sosyal çalışmacı bilirkişilerin sayısı gün geçtikçe artış göstermektedir. 2018 yılında bilirkişilik siciline kayıtlı sosyal çalışmacı/sosyal hizmet uzmanı sayısı 111 iken (Bilirkişilik Daire Başkanlığı, 2018: aktaran Bilgin ve Kılıç, 2018) 2021 yılında bu sayının 286’ya yükseldiği görülmektedir (Bilirkişilik Daire Başkanlığı, 2021b). Ancak “sosyal hizmetler” alanına bilirkişi olarak kaydolan diğer meslek gruplarının sayısında sosyal çalışmacılardaki kadar olmasa da belirgin bir artış söz konusudur. 2018 yılında 111 sosyal çalışmacı/sosyal hizmet uzmanının yanı sıra beş farklı meslek grubundan kişinin “sosyal hizmetler” nitelik koduna bilirkişi olarak kaydolduğu görülürken, 2021 yılında 116 kişinin farklı meslek grubundan “sosyal hizmetler” nitelik koduna bilirkişi olarak kaydolduğu görülmektedir.

Bilirkişilerin görevlerini bilirkişi raporu düzenleyerek yerine getirmesi durumunda ilgili raporun genel olarak hangi genel başlıkları içereceği (görevlendirmeyi yapan merci, incelenmesi talep edilen konu, raporu düzenleyen bilirkişiye ait bilgiler vb.) bilirkişilik alanını düzenleyen hukuki belgelerde açıklanmıştır. Buna göre bilirkişi raporunda özellikle “görevlendirmeyi yapan merci, dosya numarası, yargılamanın taraflarına ait bilgiler, görevlendirme tarihi ve süresi, incelemenin konusu, bilirkişiden gözlemlenmesi ve incelenmesi istenen maddi unsurlar, inceleme yöntemi, bilimsel ve teknik dayanaklar, gerekçeli sonuç, raporun düzenlenme tarihi, bilirkişinin adı, soyadı, unvanı, sicil numarası ve imzası” şeklindeki bilgilerin yer alması gerekmektedir (Bilirkişilik Yönetmeliği, 2017). Sosyal çalışmacılar tarafından bilirkişilik görevi kapsamında düzenlenen sosyal inceleme raporunun “formel bilgiler” bölümünün “raporun yasal dayanağı, kimlik bilgileri, kullanılan kaynaklar ve bilgi toplama yollarından” oluşması beklenmektedir (Kırımsoy vd., 2013:288). Özel ve teknik bilgisine

başvurulan bilirkişi, mesleki değerlendirmesinin gerektirdiği şekilde farklı başlık ve bölümler ekleyerek raporunu hazırlayabilmektedir. Nihayetinde sosyal çalışmacılar tarafından düzenlenen bilirkişi raporlarının, görevlendirmeyi yapan merci tarafından yöneltilen soruları mesleki uzmanlık bilgisi ile cevaplama gerekmektedir.

Mahkemede bilirkişi olarak sözlü görüş ve değerlendirmesine başvuru sosyal çalışmacıların sahip olduğu özel ve teknik bilgisi doğrultusunda vaka hakkında değerlendirme yaparak adli makamları görüş ve önerileri ile bilgilendirmesi gerekmektedir. Mahkemelerde duruşmada görevlendirilerek bilirkişilik görevini yerine getirecek adli sosyal çalışmacıdan bu görevi kapsamında bir dizi mesleki faaliyeti gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Bunlar; “duruşma öncesi dava dosyasını inceleyerek vaka hakkında bilgi edinmek, müracaatçı ile duruşma öncesi ön görüşme yapmak, müracaatçının duruşma sürecinde olumsuz yönde etkileneceği durumların farkına varmak ve mahkeme başkanını/hâkimini bilgilendirmek, müracaatçının duruşmada dinlenilmesi için hazır hale getirmek, mahkeme tarafından sorulan sorulara aracılık ederek müracaatçının bilişsel kapasitesine uygun bir şekilde sorulmasını ve aktarımını sağlamak, müracaatçının kendini açık bir şekilde ifade etmesini sağlamaktır” (Kırımsoy vd., 2013:283). Duruşmada bilirkişiye başvurulması gereken konular dava dosyasına göre farklılık göstermektedir. Uygulamada ise çoğunlukla adli sosyal çalışmacılar mağdur çocukların duruşmadaki ifade sürecine bilirkişi olarak eşlik etmektedir. Bu uygulamanın dayanağı da 2004 yılında yürürlüğe giren Ceza Muhakemesi Kanunu’nda ve 2005 yılında yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanunu’nda belirtilmiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 236/3. maddesinde “Mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurların tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulur” hükmü gereğince göre suç mağduru çocukların dinlenmesi veya ifadesinin alınması sırasında çocuğun yanında uzman bulundurulması gerektiği belirtilmiştir (Ceza Muhakemesi Kanunu, 2004). Çocuk Koruma Kanunu’nun 22/2. maddesinde ise “mahkeme hâkimi tarafından çocuğun sorgusu veya çocuk hakkında yürütülen işlemler sırasında çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisinin bulundurulabileceği” belirtilmiştir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005). Bu nedenle sosyal çalışmacılar, mağdur çocukların ifade süreçlerinde çocuğun refahı açısından aynı zamanda yasal bir zorunluluk olarak bulunmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Yukarıda belirtilen tüm bilgiler çerçevesinde bu araştırmanın amacı hâkimlerin bakış açısından sosyal çalışmacılar tarafından gerçekleştirilen bilirkişilik uygulamalarının değerlendirilmesidir. Böylece bu konuda görülen eksiklikler tespit edilerek konu hakkında çözüm önerileri sunmak amaçlanmıştır.

Araştırmanın alt amaçları doğrultusunda şu sorulara cevap aranmaktadır:

1. Araştırmaya katılan hâkimlerin görev yaptıkları mahkemeler hangileridir ve meslekte geçirdikleri süre ne kadardır?

2. Hâkimlere göre il düzeyinde bilirkişi olarak görevlendirilecek yeterli sayıda sosyal çalışmacı bulunmakta mıdır?
3. Hâkimler bilirkişi olarak sosyal çalışmacıların görüş ve değerlendirmesine ne sıklıkla başvurmaktadır?
4. Hâkimler bilirkişi olarak sosyal çalışmacıların görüş ve değerlendirmesini daha çok ne şekilde talep etmektedir?
5. Sosyal çalışmacılar tarafından düzenlenen bilirkişi raporlarında hâkimlerin gözlemlediği eksiklikler nelerdir?
6. Sosyal çalışmacıların duruşmada bulunarak yerine getirdikleri bilirkişilik görevlerinde hâkimlerin gözlemlediği eksiklikler nelerdir?
7. Hâkimler sosyal çalışmacıların düzenlediği bilirkişi raporlarını rapor düzeni açısından yeterli görmekte midir?
8. Hâkimler sosyal çalışmacıların düzenlediği bilirkişi raporlarını içerdiği mesleki değerlendirme açısından nasıl görmektedir?
9. Hâkimlere göre sosyal çalışmacılar tarafından düzenlenen bilirkişi raporları mahkeme kararlarına ne düzeyde etki etmektedir?
10. Hâkimler bilirkişi olarak sosyal çalışmacıların görüş ve değerlendirmelerine hangi konularda başvurmaktadır?
11. Hâkimler sosyal çalışmacıları sosyal hizmetler nitelik kodunda yer alan diğer mesleklerden ayırt edebilmekte midir?
12. Hâkimler sosyal hizmetler alanına giren vakalarda hangi meslek grubundan uzmanları bilirkişi olarak görevlendirmektedir veya görevlendirmeyi düşünmektedir?

YÖNTEM

Araştırma, nicel yöntemler arasında yer alan tarama modeline göre tasarlanmıştır (Karasar, 2020). Bu modelde bir grubun belirli özelliklerini belirlemek için verilerin toplanması amaçlanmaktadır (Büyüköztürk vd., 2020). Tekil tarama modeli çok sayıda bireyden oluşan evren hakkında genel bir kaniya varmak amacıyla evrenden belirli bir grup, örnek veya örneklem alınarak gerçekleştirilen tarama çalışmasıdır (Karasar, 2020). Tasarlanan araştırma, veri toplama sürecini tek seferde gerçekleştirerek evrene dair çıkarımlarda bulunmayı amaçladığından tekil tarama modelleri arasında yer alan kesitsel türde bir araştırma özelliği yansıtmaktadır.

Çalışma Grubu

Araştırmada olasılıksız (seçkisiz olmayan) örnekleme metodu kullanılarak katılımcılara kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Olasılıksız örnekleme yöntemi ile seçilen olay ya da olgular anlaşılmaya ve bunlar arasındaki ilişkiler keşfedilmeye çalışılmaktadır. Kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılan katılımcılar belli bir amaç doğrultusunda seçilmiş ve bilgi açısından zengin olan

anahtar kişiler aracılığıyla başka bir temas noktasına ulaşılmıştır (Büyüköztürk vd., 2020; Erdoğan ve Uyan-Semerci, 2020).

Araştırmaya dâhil edilme kriterleri şu şekildedir: (1) adli yargıda hâkim olarak görev yapıyor olmak, (2) sosyal çalışmacıların bilirkişi olarak görev alabileceği mahkemelerde (Çocuk Mahkemesi, Aile Mahkemesi, Asliye Hukuk Mahkemesi, Sulh Hukuk Mahkemesi, Asliye Ceza Mahkemesi, Ağır Ceza Mahkemesi, Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi) görevli olmak ve (3) daha önce sosyal çalışmacıların bilirkişi olarak görüşüne başvurmuş olmaktır. Araştırmaya katılan mahkeme hâkimleri; suça sürüklenen çocuk, korunmaya ihtiyacı olan çocuk, velayet, çocukla kişisel ilişki düzenlenmesi, evlat edinme, aile hukukundan doğan yükümlülüğün ihlali ve vasi tayini şeklindeki dava konularına bakan mahkemelerde fiilen görev yapmaktadır

Adli yargı içerisinde ilk derece mahkemeler olarak değerlendirilen tüm mahkemelerde görev yapan toplam hâkim sayısı 2020 yılı için 9.121 olarak belirtilmektedir. Örneklem grubuna dahil edilen mahkeme sayılarına bakıldığında ise ülkemizde 2020 yılı sonu itibariyle faal olan 81 Çocuk Mahkemesi, 382 Aile Mahkemesi, 1.141 Asliye Hukuk Mahkemesi, 785 Sulh Hukuk Mahkemesi, 1.749 Asliye Ceza Mahkemesi, 502 Ağır Ceza Mahkemesi ve 12 Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi bulunmaktadır (Hâkimler ve Savcılar Kurulu, 2021). Bu mahkemelerde görevli olan toplam hâkim sayısı konusunda net bir bilgi elde edilememiştir. Araştırma kapsamında bu mahkemelerde görev yapan 60 (altmış) adli yargı hâkimi ile birebir/yüz yüze yapılmıştır. Örneklem sayısı bakımından araştırma sonuçlarının evrene genellenemeyeceği ancak evrene dair fikir vereceği düşünülmektedir. Bu nedenle sonuçlar daha çok katılımcıları kapsayan veriler sunmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Veri Toplama Aracı

Araştırma verilerini toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen ve 13 sorudan oluşan anket formu kullanılmıştır. Sorulardan 11 tanesi çoktan seçmeli kapalı uçlu, 2 tanesi ise açık uçludur. Açık uçlu sorular araştırılan konuyla ilgili olarak yansız ve ayrıntılı cevapların toplanmasını amaçlayan yorumlama türünde ve listeleme türünde sorulardır (Büyüköztürk vd., 2020). Kapalı uçlu sorular ise sınıflama, sıralama ve dereceleme türünde sorulardan oluşmaktadır.

Anket oluşturma sürecinde hazırlanan sorular ile ilgili olarak “sosyal hizmetler” temel uzmanlık alanında bilirkişilik uygulamaları gerçekleştiren 4 sosyal çalışmacı ve adli yargıda görev yapan 3 hâkimin görüşü alınarak araştırma sorularına son hali verilmiştir. Son hali verilen anket soruları için ön uygulama 6 hâkimle gerçekleştirilmiştir.

Veriler 15.04.2021-29.06.2021 tarihleri arasında yüz yüze gerçekleştirilen görüşmelerle toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 21 paket programına aktararak analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler (frekans, yüzde) kullanılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Adli sistem içerisinde sosyal çalışmacılar; ceza davaları için soruşturma ve kovuşturma evresinde, hukuk davalarında ise yargılama aşamasında bilirkişi olarak görev yapabilmektedir. Araştırmanın sınırlılıklarından ilki adli sosyal çalışmacıların bilirkişilik uygulamalarının yalnızca ceza ve hukuk davaları için mahkeme boyutunda araştırılması, ikincisi ise bu araştırmanın hukuk sistemi içerisinde yalnızca adli yargıda görev yapan hâkimlerle yapılmış olmasıdır. Ancak sosyal çalışmacılar, mahkeme aşamasının yanı sıra soruşturma aşamasında da bilirkişi olarak görev yapmaktadır. Araştırmanın diğer bir sınırlılığı ise örneklem sayısının az olmasıdır. Bu yönüyle bu araştırma sadece bu çalışmaya katılan hâkimlerin sübjektif görüşlerini yansıtmaktadır.

BULGULAR

Tablo 1: Hâkimlerin Görev Yaptığı Mahkeme ve Meslekte Geçirdikleri Süreye Dair Bilgiler

Değişken	N	%
Görev Yapılan Mahkeme		
Çocuk Mahkemesi	2	3,3
Aile Mahkemesi	8	13,3
Asliye Hukuk Mahkemesi	15	25
Sulh Hukuk Mahkemesi	2	3,3
Asliye Ceza Mahkemesi	18	30
Ağır Ceza Mahkemesi	15	25
Görev Süresi		
1-3 yıl arası	24	40
4-6 yıl arası	28	46,7
7-9 yıl arası	2	3,3
10 yıl veya üzeri	6	10
TOPLAM	60	100

Araştırmaya dâhil edilen mahkemeler arasında yalnızca Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi hâkimi ile görüşme gerçekleştirilememiştir. Bunun dışında araştırmaya katılan hâkimlerin görev yaptıkları mahkemelere bakıldığında %30'unun Asliye Ceza Mahkemesi, %25'inin Ağır Ceza Mahkemesi, yine %25'inin Asliye Hukuk Mahkemesi, %13'ünün Aile Mahkemesi, %3,3'ünün Sulh Hukuk Mahkemesi ve %3,3'ünün Çocuk Mahkemesi hâkimi olduğu görülmektedir. Ancak Çocuk Mahkemesi ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi gibi ihtisas mahkemelerinin bulunmadığı durumlarda, suça sürüklenen çocuklar hakkındaki dava dosyalarına, eylemin cezai karşılığına göre Asliye Ceza Mahkemeleri ve Ağır Ceza Mahkemeleri bakmaktadır. Araştırmaya katılan hâkimlerin meslekte geçirdikleri süreye bakıldığında %46,7'sinin 4-6 yıl arası bir süre, %40'ının 1-3 yıl arası %10'unun 10 yıl veya daha üzeri ve %3,3'ünün 7-9 yıl arası görev yaptıkları görülmektedir.

Tablo 2: Hâkimlere göre il düzeyinde bilirkişi olarak görevlendirilecek yeterli sayıda sosyal çalışmacı bulunması durumuna dair bilgiler

Değişken	N	%
Sosyal Çalışmacı Bulunma Durumu		
Yeterli	21	35
Kısmen yeterli	19	31,7
Yetersiz	16	26,7
Fikrim yok	4	6,7
TOPLAM	60	100

Araştırmaya katılan hâkimlere il düzeyinde bilirkişilik sicilinde kayıtlı yeterli sayıda bilirkişi sosyal çalışmacı bulunup bulunmadığı sorulduğunda yalnızca %35'i yeterli sayıda bilirkişi sosyal çalışmacı olduğunu belirtirken %31,7'si kısmen yeterli olduğunu, %26,7'si yetersiz olduğunu belirtmiştir.

Tablo 3: Hâkimlerin sosyal hizmet vakaları hakkında sosyal çalışmacıların bilirkişi olarak görüş ve değerlendirmesine başvurma sıklığına dair bilgiler

Değişken	N	%
Başvurma Sıklığı		
Sıklıkla	33	55
Zaman zaman	15	25
Nadiren	10	16,7
Hiçbir zaman	2	3,3
TOPLAM	60	100

Araştırmaya katılan hâkimlerin görev yaptığı mahkemelerde "korunmaya ihtiyacı olan çocuk, suça sürüklenen çocuk, velayet, vesayet, aile hukukundan doğan yükümlülüğün ihlali ve evlat edinme" şeklinde sosyal hizmet alanıyla ilgili dava dosyalarında sosyal çalışmacıların bilirkişi olarak görüş ve değerlendirmelerine ne sıklıkla başvurdukları sorulduğunda; %55'i sıklıkla, %25'i zaman zaman ve %16,7'si nadiren başvurduğunu, %3,3'ü ise hiçbir zaman başvurmadığını belirtmiştir.

Tablo 4: Hâkimlerin bilirkişi olarak sosyal çalışmacıların değerlendirmesini en sık talep etme şekline dair bilgiler

Değişken	N	%
Başvurma Şekli		
Rapor talep ederek	38	63,3
Sözlü değerlendirme/Görüş bildirme	22	36,7
TOPLAM	60	100

Araştırmaya katılan hâkimlere sosyal hizmet vakalarında sosyal çalışmacıların bilirkişi olarak görüş ve değerlendirmelerine sıklıkla ne şekilde başvurdukları sorulduğunda; %63,3'ü bilirkişi

raporu talep ederek, %36,7'si sözlü değerlendirme/görüş bildirme şeklinde başvurduğunu belirtmiştir.

Tablo 5: Sosyal Çalışmacılar Tarafından Düzenlenen Bilirkişi Raporlarında Hâkimlerin Gözlemlediği Eksiklikler

Konu	İfade	N*	%
Raporun İçerik ve Biçimi	Şablon ifadeler kullanılması	16	26,6
	Yetersiz rapor hazırlanması	11	18,3
	Yalnızca taraf beyanlarını içermesi	3	5
	Tedbirleri açık şekilde önermemesi	5	8,3
	Neden-sonuç ilişkisi kurulmaması	5	8,3
	Gereksiz detaylara yer verilmesi	3	5
	Nesnel olmaması	5	8,3
	Mesleki değerlendirme yapılmaması	6	10
Bilirkişi raporlarının çelişmesi	1	1,6	
Hukuki Yönü	Hukuki bilginin yetersiz olması	5	8,3
	Hukuk dilinde aktarmada yetersizlik	1	1,6
	Hukukçularla yetersiz düzeyde iletişim	1	1,6
	Yargılamaya etkisinin bilinmemesi	6	10
Uzmanlık Bilgisi	Yeterli sayıda bilirkişi bulunmaması	7	11,6
	Uzmanlaşma eksikliği	5	8,3
	Mesleki yeterliliğin bulunmaması	6	10
	Bilirkişilik konusunda bilgi eksikliği	2	3,3
Görüşme	Görüşme sayısının artırılması gerektiği	6	10
	Görüşmelerin detaylı yapılması gerektiği	4	6,6
Gözlem	Yaşam alanının gözlenmesi gerektiği	2	3,3
	Gözlemin detaylı yapılması gerektiği	1	1,6
	Gözlem sayısının artırılması gerektiği	3	5
Sosyal İnceleme	Sosyal inceleme yapılmaması	6	10
Dosya İnceleme	Dava dosyasını yetersiz inceleme	6	10

*Çoklu yanıt içerdiği için N sayısı örneklem hacmini geçmektedir

Adli sosyal çalışmacıların bilirkişi raporu düzenleyerek yerine getirdikleri bilirkişilik görevleri konusunda görülen eksiklikleri belirlemek amacıyla sorulan açık uçlu soruya verilen cevaplar, belirtilme sıklığına göre alt konulara ayrılarak Tablo 5'te frekans dağılımları şeklinde verilmiştir. Tablodaki veriler incelendiğinde; hâkimler tarafından en sık belirtilen konunun raporun içerik ve

biçimi konusunda şablon ifadeler kullanılması (%26,26) ve yetersiz rapor hazırlanması (%18,3) olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Sosyal Çalışmacılar Tarafından Duruşmada Yerine Getirilen Bilirkişilik Görevlerinde Hâkimlerin Gözlemlediği Eksiklikler

Konu	İfade	N*	%
Duruşmada Bilirkişilik	Duruşma öncesi görüşme yapılmaması	4	6,6
	Duruşmada şablon değerlendirmeler	2	3,3
	Duruşmaya geç kalma	1	1,6

*Çoklu yanıt içerdiği için N sayısı örneklem hacmini geçmektedir

Adli sosyal çalışmacıların duruşmada sözlü değerlendirme şeklinde yerine getirdiği bilirkişilik görevlerinde hâkimler tarafından en sık belirtilen sorunun sosyal çalışmacıların duruşma öncesi müracaatçı ile ön görüşme yapmamış olmasıdır (%6,6).

Bilirkişi raporu düzenleyerek ve duruşmada sözlü değerlendirme yaparak yerine getirilen bilirkişilik görevlerine dair hâkimlerin yaptığı değerlendirmeler, adli sosyal çalışmacılar tarafından yerine getirilen bilirkişilik görevlerinin mesleki açıdan bilimsel ve etkili bir şekilde yapılması konusunda bir dizi önerinin getirilmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Tablo 7: Hâkimlere göre sosyal çalışmacıların düzenlediği bilirkişi raporlarının rapor düzeni açısından yeterli görülme durumuna dair bilgiler

Değişken	N	%
Rapor Düzeni Açısından		
Evet yeterli	30	50
Kısmen yeterli	30	50
Yetersiz	-	-
TOPLAM	60	100

Araştırmaya katılan hâkimlere sosyal çalışmacılar tarafından düzenlenen bilirkişi raporlarının raporun başlıkları, bölümleri, alt başlıkları, değerlendirme ve öneri bölümleri şeklinde raporun düzeni açısından yeterli olup olmadığı sorulduğunda; %50'si raporların düzen açısından yeterli olduğunu, %50'si ise raporların düzen açısından kısmen yeterli olduğunu belirtmiştir. Sosyal çalışmacıların düzenlediği bilirkişi raporlarının rapor düzeni açısından yetersiz olduğunu belirten hâkim bulunmamaktadır.

Tablo 8: Hâkimlere göre sosyal çalışmacıların düzenlediği bilirkişi raporlarının yeterli mesleki değerlendirme içermesi hakkında değerlendirmesine dair bilgiler

Değişken	N	%
Yeterli Mesleki Değerlendirme		
Evet içerir	23	38,3
Kısmen içerir	33	55
Hayır içermez	4	6,7
TOPLAM	60	100

Araştırmaya katılan hâkimlere sosyal çalışmacılar tarafından düzenlenen bilirkişi raporlarının özel ve teknik bilgisi doğrultusunda vakayı yorumlama, kuramsal dayanaklarla nedensel açıklamalarda bulunma, sorunun çözümüne dair bilimsel önerilerde bulunma şeklinde yeterli mesleki değerlendirme içerip içermediği sorulduğunda; %38,3'ü yeterli mesleki değerlendirme içerdiğini ve %55'i kısmen yeterli mesleki değerlendirme içerdiğini belirtirken, %6,7'si yeterli mesleki değerlendirme içermediğini belirtmiştir.

Tablo 9: Hâkimlere göre sosyal çalışmacıların düzenlediği bilirkişi raporlarının mahkeme kararlarına ne derece etki ettiğine dair bilgiler

Değişken	N	%
Karara Etki Düzeyi		
Önemli düzeyde etki etmekte	31	51,7
Kısmen etki etmekte	29	48,3
Etki etmemekte	-	-
TOPLAM	60	100

Araştırmaya katılan hâkimlere göre “korunmaya ihtiyacı olan çocuk, suça sürüklenen çocuk, velayet, vesayet, aile hukukundan doğan yükümlülüğün ihlali ve evlat edinme” şeklindeki sosyal hizmet vakalarında bilirkişi olarak görevlendirdikleri sosyal çalışmacıların hazırladığı bilirkişi raporlarının mahkeme kararına etkisi sorulduğunda; %51,7'si önemli düzeyde etki ettiğini, %48,3'ü ise kısmen etki ettiğini belirtmiştir. Sosyal çalışmacıların düzenlediği bilirkişi raporlarının mahkeme kararlarına etki etmediğini belirten hâkim bulunmamaktadır.

Tablo 10: Hâkimlerin sosyal çalışmacıların bilirkişi olarak mesleki görüş ve değerlendirmelerine başvurduğu konulara dair bilgiler

Değişken	N*	%
Başvurulan Dava Konusu		
Suçta sürüklenen çocuk	36	60
Velayet	26	43,3
Korunmaya ihtiyacı olan çocuk	47	78,3
Kişisel ilişki kurulması	25	41,6
Vasi tayini	11	18,3
Evlat edinme	12	20
Aile hukukundan doğan yükümlülüğün ihlali	16	26,6

*Çoklu yanıt içerdiği için N sayısı örneklem hacmini geçmektedir

Araştırmaya katılan hâkimlere görev yaptıkları mahkemelerde bilirkişi olarak sosyal çalışmacıların mesleki görüş ve değerlendirmelerine başvurduğu konular sorulduğunda; %78,3'ü korunmaya

ihtiyacı olan çocuk, %60'ı suça sürüklenen çocuk, %43,3'ü velayet, %41,6'sı kişisel ilişki kurulması, %26,6'sı aile hukukundan doğan yükümlülüğün ihlali, %20'si evlat edinme ve %18,3'ü vasi tayini konularında bilirkişi olarak sosyal çalışmacıların görüş ve değerlendirmelerine başvurduklarını belirtmiştir.

Tablo 11: Hâkimlerin sosyal çalışmacıları sosyal hizmetler nitelik kodunda yer alan diğer meslekler arasından ayırt etme bilgisi

Değişken	N	%
Ayırt Etme Durumu		
Ayırt edebilirim	32	53,3
Ayırt edemem	16	26,7
Fikrim yok	12	20
TOPLAM	60	100

Araştırmaya katılan hâkimlere sosyal çalışmacıların mesleki bilgisini “sosyal hizmetler” alanında bilirkişi olarak görev yapan diğer meslek uzmanlarından (rehberlik ve psikolojik danışmanlık, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, aile ve tüketici bilimleri mezunları) ne derece ayırt ettikleri sorulduğunda; %53,3'ü sosyal çalışmacıların bilgi ve uzmanlık alanını ayırt edebildiğini belirtirken %26,7'si ayırt edemediğini belirtmiştir. %20'si ise konu hakkında herhangi bir fikrinin olmadığını ifade etmiştir.

Tablo 12: Hâkimlerin sosyal hizmetler alanına giren vakalarda görevlendirdiği veya görevlendirmeyi düşündüğü mesleklere dair bilgiler

Değişken	N*	%
Meslekler		
Aile ve Tüketici Bilimleri	5	8,3
Çocuk Gelişimi Uzmanı	35	58,3
Psikolog	46	76,7
Psikolojik Danışman	32	53,3
Sosyal Çalışmacı/Sosyal Hizmet Uzmanı	52	86,7
Sosyolog	14	23,3

*Çoklu yanıt içerdiği için N sayısı örneklem hacmini geçmektedir

Araştırmaya katılan hâkimlere; Bilirkişilik Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan Bilirkişilik Temel ve Alt Uzmanlık Alanları tablosunda “sosyal hizmetler” temel uzmanlık alanda yer alan meslek gruplarının “Üniversitelerin lisans veya ön lisans eğitimi veren fakültelerinin sosyal hizmet, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi veya aile ve tüketici bilimleri bölümünden mezun olmak” şeklinde sıralandığı; bu kapsamda mahkemelerinde görülen korunmaya ihtiyacı olan çocuk, suça sürüklenen çocuk, velayet, kişisel ilişki kurulması, evlat edinme, vasi tayini, aile hukukundan doğan yükümlülüğün ihlali şeklindeki dava konularında bu

meslek gruplarından hangilerini bilirkişi olarak görevlendirdikleri veya görevlendirmeyi düşündükleri sorulmuştur. Çoktan seçmeli sorulara verilen yanıtlar değerlendirildiğinde; %86,7'si sosyal çalışmacıları/sosyal hizmet uzmanlarını, %76,7'si psikologları, %58,3'ü çocuk gelişim uzmanlarını, %53,3'ü psikolojik danışmanları, %23,3'ü sosyologları, %8,3'ü aile ve tüketici bilimleri mezunlarını görevlendirdiklerini veya görevlendirmeyi düşündüklerini belirtmiştir.

TARTIŞMA

Adli sosyal çalışma alanında sosyal çalışmacılar tarafından yerine getirilen bilirkişilik uygulamalarının hâkimlerin bakış açısıyla değerlendirildiği bu araştırmada; hâkimlerin büyük bir kısmının Asliye Ceza Mahkemesi (%30), Ağır Ceza Mahkemesi (%25) ve Asliye Hukuk Mahkemelerinde (%25) görev yaptıkları, mesleki tecrübelerinin genel olarak 4-6 yıl arası (%46,7) ve 1-3 yıl arası (%40) olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan hâkimlerin yalnızca %35'i görev yaptığı ilde bilirkişi olarak görevlendirebileceği yeterli düzeyde sosyal çalışmacı bulunduğunu belirtmiştir. Mahkeme hâkimleri tarafından gerçekleştirilen bilirkişi görevlendirmeleri, Bilirkişilik Yönetmeliği'nin 50/3. Maddesi gereğince öncelikle Bölge Adliye Mahkemeleri'nin yargı çevreleri esas alınarak yapılmaktadır. İhtiyaç duyulan uzmanlık alanında il düzeyinde bilirkişi bulunmaması durumunda ilin bağlı bulunduğu Bölge Adliye Mahkemesi'ne bağlı olan illerdeki bilirkişiler arasından görevlendirme yapılmaktadır.

Araştırmaya katılan hâkimlerin %55'i sıklıkla sosyal hizmet vakalarında sosyal çalışmacıların bilirkişi olarak görüş ve değerlendirmesine başvurduğunu, bu başvuruların %63'ünün bilirkişi raporu talep ederek, %36,7'sinin sözlü değerlendirme/görüş bildirme şeklinde yapıldığını belirtmiştir.

Araştırmada sorulan “sosyal çalışmacıların mahkeme sürecinde rapor düzenleyerek yerine getirdikleri bilirkişilik görevlerinde ve duruşmada sözlü beyanda bulunarak/değerlendirme yaparak yerine getirdikleri bilirkişilik görevlerinde ne tür eksikler gözleendiği” soruları kapsamında elde edilen yanıtlara göre en sık belirtilen eksikliklerin bilirkişi raporunun içeriği ve biçimi konusu altında şablon ifadeler kullanılması (%26,6) ve yetersiz rapor hazırlanması (%18,3) olduğu bulunmuştur. Bu durum görevlendirmeyi yapan mercilerin eksik ve yetersiz gördükleri bilirkişi raporlarını iade ederek belirtilen hususlardaki eksikliklerin giderilmesini talep etmelerine veya farklı bir bilirkişi görevlendirmelerine neden olmaktadır. Yargılama süreçlerinin uzamasına neden olan bu durum müracaatçılar için bir mağduriyet yaratmaktadır. Her müracaatçının içinde bulunduğu durum ve sahip olduğu sorunun öyküsü diğer tüm müracaatçılardan farklılık göstermektedir. Bu nedenle dava dosyası kapsamında hazırlanan bilirkişi raporlarının her bir müracaatçı grubu için vakaya özgü görüşme, gözlem ve sosyal inceleme yapılarak bireyselleştirilmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bireyselleştirme, her bireyin kendine özgü sorunlara ve koşullara sahip olduğu göz önünde bulundurularak değerlendirilmesidir. Müracaatçılar hakkında düzenlenen raporlar, bu bireyselliği odak noktasına alan ve vurgulayan bir mesleki etkinliktir (Uluğtekin, 2004). Bilirkişi raporlarında vakaya özgü değerlendirme içermeyen şablon şeklinde değerlendirmelerin yapılması

bilirkişinin vakayı önemsememesi, konu hakkında yeterli bilgisinin bulunmaması, vaka hakkında nasıl bir değerlendirme yapacağını bilmemesi, düzenleyeceği bilirkişi raporunun hukuki sonuçlarını ve dava sürecine etkisini tam olarak algılayamaması, iş yoğunluğu nedeniyle yeterli zaman ayıramaması ve bilirkişi olarak değerlendirmesinin dikkate alınmayacağını düşünmesi şeklindeki nedenlerden dolayı gerçekleşmiş olabilir. Ancak Bogg (2012)'un belirttiği üzere sosyal çalışmacılar tarafından düzenlenen raporlar “kanıta dayalı planlama, karar verme ve gelecekteki eylemler hakkında bilgi vermek için geçmişe dair bilgilerin gerçeğe dayalı bir şekilde açıklamasını içermelidir.” Bu açıdan raporlar; “(1) amaç ve hedefler, (2) okuyucu kitlesi, (3) yapı ve stil açısından bir modele dayanmalıdır” (akt. Rogers vd., 2019:147).

Araştırmadan elde edilen sonuçlarda görüldüğü üzere duruşmada sözlü değerlendirme şeklinde bilirkişilik görevi yerine getiren sosyal çalışmacıların %6,6'sının davaya konu olan müracaatçılarla ön görüşme yapmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Bu durumun yukarıda da bahsedildiği gibi şablon şeklinde değerlendirme yapılması ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Adli ortamlarda çalışmalar gerçekleştirecek sosyal çalışmacıların “mahkeme salonunun ötesinde” birtakım beceri ve etkinliği gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bunlar vaka hakkında kayıt tutma, dava dosyası kapsamında görüşmeler gerçekleştirme, mesleki değerlendirmeler yapma, tanık ifadelerini yazma, rapor düzenleme ve dava konusunda profesyonellere danışmadır (Rogers vd., 2019:183). Belirtilen bu eylemler sosyal çalışmacının duruşma öncesi gerçekleştireceği, onu duruşmaya hazır hale getirecek çalışmalardır.

Araştırmaya katılan hâkimlerin %50'si düzenlenen bilirkişi raporlarını kısmen yeterli bulduğunu, %55'i kısmen yeterli mesleki değerlendirme içerdiğini, %6,7'si yeterli mesleki değerlendirme içermediğini belirtmiştir. Hâkimlerin %51,7'si sosyal çalışmacılar tarafından düzenlenen bilirkişi raporlarının mahkeme kararlarına önemli düzeyde etki ettiğini belirtmiştir. Dolunay-Sarıca ve arkadaşları tarafından (2019) velayet davaları konusunda hâkim, avukat ve uzmanları kapsayan bir araştırmada velayet dosyaları konusunda adli yargı içerisinde üst mahkeme olan Yargıtay içtihatları kapsamında yapılan değerlendirmede, katılımcıların önemli bir kısmı velayet davalarında karar vermede uzman raporunun başvurulacak ölçüt olması gerektiğini belirtmiştir (Dolunay Sarıca vd., 2019:259).

Hâkimler tarafından sosyal çalışmacıların bilirkişi olarak mesleki görüş ve değerlendirmesine en sık başvuru konular %36,6 oranında suça sürüklenen çocuk, %25 oranında velayet değerlendirmesi ve %23,3 oranında korunmaya ihtiyacı olan çocuklardır. Bilgin ve Kılıç (2018: 163) tarafından yapılan araştırmada adli sosyal çalışmacıların bilirkişilik yaptığı konular “velayet belirlenmesi, suça sürüklenen çocuk, korunmaya ihtiyacı olan çocuk, evlat edinme, vasi tayini, aile hukukundan doğan yükümlülüğün ihlali ve çocukla kişisel ilişki düzenlenmesi” olarak belirtilmiştir. Gothard (1989: 66-67) tarafından derlenen çalışmada ise sosyal çalışmacıların “çocuk ihmal ve istismarı vakalarında velayet, ayrılma ve boşanmalarda çocuk velayeti, ebeveynlik haklarının sonlandırılması, çocuk cinsel istismarı, çocukların fiziksel istismarı, sarsılmış bebek sendromu, bilgilendirilmiş onam

verebilen kişinin zihinsel engellilik durumunun belirlenmesi, çocuk suçluluğu ve evlat edinme” konularında bilirkişi olarak uzmanlık yaptığı belirtilmiştir.

Adalet Bakanlığı Bilirkişilik Daire Başkanlığı tarafından yayınlanan nitelik kodlarında belirtildiği üzere “sosyal hizmetler” alanında “sosyal hizmet, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, aile ve tüketici bilimleri mezunları” bilirkişi olarak görev yapmaktadır. Bu nitelik kodunun yalnızca “sosyal hizmet” mezunlarını içerecek şekilde yeniden düzenlenmesinin sosyal hizmet vakaları için bilirkişi bulunmasını zorlaştıracığı öngörülmektedir. Ancak mevcut düzenlemenin yaratacağı sorunlar; (1) alanında uzman olmayan kişilerin görevlendirilmesinin dava dosyalarına ve mahkeme kararlarına yanlış değerlendirme ve önerilerle etki edebileceği, (2) bu durumun müracaatçılara zarar verebileceği, (3) yine alanında uzman olmayan kişilerin düzenleyeceği bilirkişi raporlarına davalı taraflar tarafından itiraz edilebileceği şeklinde değerlendirilmektedir. Dava konusu hakkında özel ve teknik bilgi sahibi olmayan kişilerin vaka hakkında değerlendirme yapması ve önerilerde bulunması, dava kapsamındaki bireyler hakkında yanlış kararlar alınabilmesine ve müracaatçının zarara uğramasına neden olabilecektir. Sosyal hizmetler nitelik kodunda tanımlanan meslekler arasında hâkimlerin bilirkişi seçebilme yetkisi bulunsa da düzenlemenin meslek grupları arasından özel ve teknik bilgi sahibi uzmanların seçimi konusunda kargaşaya yol açabileceği düşünülmektedir. Yapılan araştırmada hâkimlerin %53,3’ü sosyal hizmetler nitelik kodunda yer alan meslekler arasında sosyal çalışmacıları/sosyal hizmet uzmanlarını ayırt edebileceğini belirtirken %26,7’si ayırt edemeyeceğini, %20’si ise bu konuda fikrinin olmadığını belirtmiştir. Ancak hâkimlerin dava dosyasında görevlendireceği bilirkişiyi seçebilme yetkisi bulunduğundan, mahkemelerinde görülen korunmaya ihtiyacı olan çocuk, suça sürüklenen çocuk, velayet, kişisel ilişki kurulması, evlat edinme, vasi tayini ve aile hukukundan doğan yükümlülüğün ihlali konularında sosyal hizmetler alanındaki bilirkişiler (sosyal hizmet, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, aile ve tüketici bilimleri mezunları) arasından öncelikle sosyal hizmet lisans mezunlarını bilirkişi olarak görevlendirilmeyi düşünüp düşünmedikleri sorulduğunda, Hâkimlerin yarısından fazlası (%63,3) her zaman sosyal hizmet lisans mezunlarını bilirkişi olarak görevlendirmeyi düşündüğünü belirtmiştir. Yine araştırmadan elde edilen verilere göre araştırmaya katılan hâkimlerin sosyal hizmetler alanına giren vakalarda en fazla oranda (%86,7) sosyal çalışmacıları/sosyal hizmet uzmanlarını bilirkişi olarak görevlendirmeyi düşündükleri veya görevlendirdikleri bulunmuştur.

Ülkemizde hâkimlerin görüşlerinden hareketle sosyal çalışmacıların bilirkişilik uygulamalarını araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte Altunay ve Acar (2015:61) tarafından adli muhasebecilerin bilirkişilik uygulamalarını hâkimlerin bakış açısıyla değerlendiren bir araştırmada bilirkişilerin sorunları; eğitim sorunu, kaliteli bilirkişi, kaliteli rapor, tatmin edici bilirkişi ücreti ve kurumsallaşma başlıkları altında değerlendirilmiştir. Bu açıdan bilirkişilik alanında; bilirkişilerin eğitimi, niteliği ve bilirkişiler tarafından düzenlenen raporlar konusunda tespit edilen sorunların araştırma sonuçlarıyla kısmen benzerlik gösterdiği değerlendirilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal çalışmacılar tarafından adli sistem içerisinde çeşitli rol ve görevler yerine getirilmektedir. Bunlar; (1) soruşturma ve kovuşturma/mahkeme süreçlerinde sosyal çalışma/sosyal hizmet mesleğinin bilimsel bakış açısıyla sahip olduğu özel ve teknik bilgi doğrultusunda yargılama süreçlerine görüş sunmak, (2) cezanın infazı sürecinde hükümlüleri rehabilite edici ve topluma kazandırıcı çalışmalar gerçekleştirmek, (3) suçtan zarar gören bireylere psikososyal destek hizmeti vermek, (4) suça sürüklenen bireylerin bu eylemi terk etmesini sağlayarak kendi yaşamı ve toplum yaşamına katkı sağlayacak eylemler gerçekleştirmesini sağlamak ve (5) önleyici hizmetler olarak bireylerin suçlu davranışlara yönelmesini engelleyici çalışmalar gerçekleştirmektir. Araştırmanın kapsamı açısından adli sosyal çalışmacıların yalnızca bilirkişilik görevi araştırılmış, bu görevin kapsamı ise adli yargı içerisinde kovuşturma süreçleriyle sınırlı tutulmuştur.

Sosyal çalışmacılar tarafından hazırlanan bilirkişi raporlarının; soruşturma ve kovuşturma makamları, müracaatçılar, sosyal çalışmacılar ve sosyal çalışma bilimi açısından büyük bir önemi bulunmaktadır. Soruşturma ve kovuşturmayı gerçekleştiren makamlara sosyal çalışmacılar tarafından sunulan bilirkişi raporlarının vaka hakkında araştırma, sosyal inceleme ve görüşmeler gerçekleştirilerek değerlendirme ve öneriler sunması, karar süreçlerine etki edecek bilimsel bir dayanak sağlamaktadır. Bu bilimsel görüş ve değerlendirmeler yargılama süreçlerini kolaylaştırmakta, özel ve teknik bilgi açısından bir dayanak sağlayarak soruşturma ve kovuşturma makamlarının verdiği kararlara gerekçe oluşturmaktadır. Müracaatçılar olarak adlandırılacak dava tarafları veya soruşturmaya konu olan taraflar/kişiler hakkında sosyal çalışmacılar tarafından bilirkişi raporunun düzenlenmesi, yaşadıkları problemin veya içinde buldukları durumun soruşturma ve kovuşturma makamlarınca daha iyi anlaşılmasını, kendilerini daha ifade etmelerini ve kendileri için en iyi kararın verilmesini sağlayacaktır. Sosyal çalışmacılar açısından bilirkişi raporları, uygulama alanında sosyal çalışma bilgi ve uzmanlığını kullanarak mesleki değerlendirme ve önerilerini hukuk kanalıyla uygulatma imkânı sunmaktadır. Sosyal çalışma bilimi açısından değerlendirildiğinde ise bilirkişi raporları, sosyal çalışma biliminin uygulamada yeni bir alan bulmasını sağlamaktadır. Bu özel uygulama alanı adli sosyal çalışma alanında bilirkişilik görevleri konusunda uzmanlaşma ve yeni bilimsel gelişmeleri teşvik etmektedir.

Araştırma kapsamında sosyal çalışmacıların bilirkişilik görevlerini yerine getirirken hâkimler tarafından karşılaşılan ve gözlemlenen sorunlar genel olarak şu şekilde özetlenebilir:

1. Her dosyadaki olay özel olarak kabul edilmeyip basmakalıp ifadelerle şablon şeklinde raporlar hazırlanmaktadır.
2. Ayrıntılı sosyal inceleme yapılmamakta ve bireyin yaşam koşulları ayrıntılı bir şekilde raporlanmamaktadır.
3. Ayrıntılı ve nitelikli değerlendirme ve incelemelerin yapılamaması kısa ve özensiz raporlamaya neden olmakta, bu durum ise yargılama süreçlerinin uzamasına ve mağduriyetlere sebep olmaktadır.

4. Bilirkişi raporlarının hukuki anlamı ve yargılama süreçlerine etkisi bilirkişiler tarafından tam olarak anlaşılamamaktadır.
5. Bilirkişi raporları yargılama süreçlerine etkisi açısından hukuki bilgi ve önermelerle hazırlanamamaktadır.
6. Duruşmada alınan mağdur beyanlarına eşlik eden sosyal çalışmacılar mağdurla ayrıntılı bir ön görüşme yapmamaktadır ve yapılan değerlendirme şablon şeklinde genel ifadelerden oluşmaktadır.
7. Dava dosyası detaylı bir şekilde incelenmemektedir.
8. Tarafların etkisine maruz kalınarak bilirkişinin tarafsızlığı bazı durumlarda zedelenmektedir.
9. Sosyal çalışmacılar mesleki konularda kendilerini geliştirmemektedir.
10. Aynı konuda farklı bilirkişilerden rapor talep edilmesi durumunda uzmanların değerlendirmesi arasında farklılıklar bulunmakta ve çelişkiler ortaya çıkmaktadır.

Mahkeme tarafından yapılan bilirkişilik görevlendirmesi ile sosyal çalışmacılar tarafından hazırlanan bilirkişi raporlarının daha nitelikli hale gelmesi için bu konuda bazı ilkelerin dikkate alınmasının uygulamalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu ilkeler kısaca şu şekilde özetlenebilir:

1. Raporlar sübjektif görüşlerden ziyade bilimsel görüş ve değerlendirmeleri içermelidir. Bilirkişi raporları ve bilirkişi değerlendirmelerine insan onuruna aykırı kişisel ön yargı, değer ve inançlar yansıtılmamalıdır. Her vaka kendi kültürel ve sosyal dokusu içerisinde değerlendirilip müracaatçının sorunu ve içinde bulunduğu durum bireyselleştirilmelidir.
2. Adli sosyal çalışmacıların hukuki konularda bilgi sahibi olması, düzenlediği raporun hukuki sonuçlarını göz önünde bulundurarak yargılama süreçlerine nasıl ve ne şekilde etki edeceğini bilmesi gerekmektedir.
3. Adli sosyal çalışmacıların yaptığı değerlendirme ve önermeler, bilimsel zeminde nedensel ilişkiyi yansıtacak şekilde yapılmalıdır. Yani değerlendirme ve önermesinin bilimsel arka planı açık bir şekilde ortaya konulmalıdır.
4. Adli sosyal çalışmacılar, bilirkişi olarak görevlendirildiği vakalar hakkında şablon ifadeler kullanarak rapor düzenlememelidir. Şablon ifadeler; dava konusundaki özneliği ve biricikliği yansıtmayan, her durum için kullanılacak genel geçer ifadelerdir. Dava dosyası incelenmeli, sosyal inceleme gerçekleştirilmeli, gözlem yapılmalı, görüşmeler gerçekleştirilmeli ve bu görüşmeler bilimsel değerlendirmelerle bilirkişi raporuna yansıtılmalıdır.
5. Düzenlenen bilirkişi raporunda mahkeme tarafından yöneltilen sorular mesleki değerlendirme süzgecinden geçirilerek açık bir şekilde cevaplandırılmalıdır.

6. Düzenlenen raporun yalnızca dava konusunu çözmek ve dosyayı karara bağlamaya yardımcı olmak için değil, aynı zamanda mahkeme kararı sonrası uygulanacak tedbirlerle bireyin gelecek yaşamına yön vereceği de göz önünde bulundurulmalıdır.
7. Son olarak adli sosyal çalışmacının yapacağı bilimsel değerlendirmelerin hukuki önermeyi kapsayacak şekilde sunulması gerekmektedir.

Adli sistem içerisinde “sosyal hizmetler” alanı olarak değerlendirilen dava konularında birçok farklı meslek grubu görev alabilmektedir. Ancak sosyal hizmetler alanında velayet, vesayet, kişisel ilişki kurulması, aile hukukundan doğan yükümlülüğün ihlali, suça sürüklenen çocuk ve korunmaya muhtaç çocuk şeklindeki konularda sadece mesleki yetkinliği bulunan kişilerin bilirkişi olarak görev yapmasına yetki tanınmalıdır. “Sosyal hizmetler” nitelik kodu başta sosyal çalışmacılar/sosyal hizmet uzmanları olmak üzere psikolog, psikolojik danışman ve çocuk gelişim uzmanı ile sınırlı tutulmalı, vakaya özgü olarak belirlenen mahkeme talebi doğrultusunda bilirkişi görevlendirmesi yapılmalıdır. Çünkü yukarıda sayılan ve “sosyal hizmetler” alanına giren dava konuları bu mesleklerin uzmanlık alanı ile örtüşmemektedir.

Adli sosyal çalışma/sosyal hizmet alanında yerine getirilen bilirkişilik uygulamalarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi noktasında araştırma bulguları göz önüne alındığında konu ile ilgili önemli olduğu düşünülen diğer öneriler de şu şekilde sıralanabilir:

1. Sosyal hizmet eğitiminde adli sosyal çalışma/adli sosyal hizmet derslerinin teori ve uygulamayı içerecek şekilde yaygınlaştırılması.
2. Sosyal hizmet eğitimi alanında lisansüstü düzeyde adli sosyal çalışma/adli sosyal hizmet programlarının açılması.
3. Adli sosyal çalışma/adli sosyal hizmet alanına özgü etik ilke ve değerlerin oluşturulması.
4. Adli sosyal çalışma/adli sosyal hizmet alanındaki bilirkişilik uygulamaları konusunda meslek içi eğitimler düzenlenmesi.
5. Adli sosyal çalışma/adli sosyal hizmet alanındaki bilirkişilik uygulamaları konusunda kılavuz oluşturulması.
6. Bilirkişilik alanında daha fazla sosyal çalışmacı/sosyal hizmet uzmanının görev almasının sağlanması.
7. Bilirkişi olarak görev yapan adli sosyal çalışmacı/adli sosyal hizmet uzmanlarına tecrübe sahibi uzmanlar ve akademisyenler tarafından süpervizyon sağlanması.
8. Adli sosyal çalışma/adli sosyal hizmet alanında her bir müracaatçı grubuna özgü olarak düzenlenecek bilirkişi raporları konusunda meslek uzmanları tarafından rehber olabilecek bir standardizasyonun sağlanması, böylece bilirkişi raporlarının içerik ve biçim yönünden yeterlilik ölçütlerinin belirlenmesidir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Bu çalışma, 1964 Helsinki bildirisini ve ardından yapılan değişiklikler veya karşılaştırılabilir etik standartlar göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmiştir. Çalışma için Gümüşhane Üniversitesi

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından 14.04.2021 tarih ve 2021/03 No'lu kararı ile etik onay alınmıştır. Araştırmaya katılanlardan bilgilendirilmiş onam formu alınarak herhangi bir tanıtıcı kimlik bilgisine yer verilmemiştir.

YAZAR KATKI ORANI BEYANI

Bu çalışmada yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR

- Altunay, M. A., Acar, D. (2015). Türkiye'deki adli muhasebeciliğin hâkimlerin bakış açıları bağlamında analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20 (4), 43-66. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sduibfd/issue/20857/223734>
- Ashford, J.B. (2015). *The changing face of forensic social work practice: an overview, part xiv-forensic social work* (p. 1115-1121), (Ed. Corcoran, K. and Roberts, A. R.) Social Worker's Desk References. 3rd Edition, Oxford University Press, USA.
- Barker, R.L., Branson, D.M. (2013). *Forensic social work legal aspects of professional practice*. New York: Routledge, USA.
- Bilgin, Ö. ve Kılıç, M. (2018). Sosyal hizmet uzmanlarının bilirkişilik uygulamalarına dair bir araştırma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 148-180. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tushad/issue/41953/470576>
- Bilirkişilik Daire Başkanlığı (2021a). Bilirkişilik Temel ve Alt Uzmanlık Alanları. erişim https://bilirkisilik.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1772020155527EK_2_guncel.pdf
- Bilirkişilik Daire Başkanlığı (2021b). Bölge Bilirkişi Listeleri. erişim <https://bilirkisilik.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/bolge-bilirkisi-listeleri02072020030208>
- Bilirkişilik Kanunu. (2016, 24 Aralık). *Resmî Gazete* (Sayı: 29898). erişim <https://bilirkisilik.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/272020152018Bilirki%C5%9Filik%20Kanunu.pdf>
- Bilirkişilik Yönetmeliği. (2017, 3 Ağustos). *Resmî Gazete* (Sayı: 30143). erişim <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/08/20170803-2.htm>
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. 29. Baskı. Pegem Akademi Yayınları: Ankara.
- Ceza Muhakemesi Kanunu. (2004, 17 Aralık). *Resmî Gazete* (Sayı: 25673). erişim <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5271.pdf>

- Çocuk Koruma Kanunu. (2005, 3 Temmuz). *Resmî Gazete* (Sayı: 25876). erişim <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf>
- Dolunay Sarıca, A., Coşkun, Y. ve Coşkun, U. H. (2019). Velayet davalarında çocukların duruşma salonunda dinlenmesine ilişkin hâkim, avukat ve uzman görüşleri. *Yaşar Hukuk Dergisi*, 1 (2), 248-270. <https://dergipark.org.tr/en/pub/yhd/issue/52537/807684>
- Erdoğan, E. ve Uyan-Semerci, P. (2020). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri İçin Bir Rehber: Gereklilikler, Sınırlılıklar ve İncelikler*. 1. Baskı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Gothard, S. (1989). Power in the court: The social worker as an expert witness. *Social Work*, 34(1), 65-67. <https://www.jstor.org/stable/23715622>
- Hâkimler ve Savcılar Kurulu. (2021). *2020 Yılı Faaliyet Raporu*. Strateji Geliştirme Bürosu. erişim <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/85cd220e-566e-4b4f-8350-ced2d6709053.pdf>
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler* (35. Basım İkinci Yazım). Nobel Yayınları: Ankara.
- Kırımsoy, E., Acar, H., Yokuş Sevük, H., Kaynak, H., Aydın, M., Antakyalıoğlu, Ş., Özdemir, U., Mutlu, Y., Baykara Acar, Y. (Ed.) (2013). *Çocuk Adalet Sistemi Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı*. Ankara: Çocuklar İçin Adalet Projesi Paydaşları. erişim <https://www.unicef.org/turkiye/>
- Mason, M. A. (1992). Social workers as expert witnesses in child sexual abuse cases. *Social Work*, 37(1), 30-34. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.993.6550&rep=rep1&type=pdf>
- Munson, C.E. (2015). *Forensic social work and expert witness testimony in child welfare. part xiv-forensic social work*, (Ed. Corcoran, K and Roberts, A. R.) *Social Worker's Desk References-3rd Edition (1121-1134)*, Oxford University Press, USA.
- Rogers, M., Whitaker, D., Edmondson, D., Peach, D. (2019). *Sosyal hizmet uygulaması için beceri geliştirmek*. (S. Attepe Özden, & M. Pak, Çev.) Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- The National Organization of Forensic Social Work (2021). *What is forensic social work?* erişim <https://www.nofsw.org/what-is-forensic-social-work-1>
- Toraman, B. (2013). Anglo-Amerikan hukukunda mahkeme tarafından tayin edilen bilirkişiler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013, 115-129. <https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php?pdf=0015188&lng=1>
- Uluğtekin, S. (2004). *Çocuk mahkemeleri ve sosyal inceleme raporları*. Türkiye Barolar Birliği: Ankara.